

ارتباط میان کمیته تحریم ۱۷۳۷ و کمیسیون مشترک در پرتو اجرای برجام

عبدالله عابدینی^۱ - زهرا سادات شارق^۲

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۱۱/۷ - تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۶/۲۴)

چکیده

انعقاد برجام تغییر قابل توجهی را در فرآیند رسیدگی موضوع هسته‌ای ایران در شورای امنیت ایجاد کرد. تغییر رویه شورای امنیت نسبت به کمیته تحریم ۱۷۳۷، از جمله تغییرات مهم در این راستا محسوب می‌شود. مفاد قطعنامه ۲۲۳۱ مورخ ۲۰ جولای ۲۰۱۵، گویای پایان کار کمیته مزبور هم‌زمان با لغو تحریم‌هاست. از آنجایی که بخشی از تحریم‌ها همچنان تا روز اختتام قطعنامه ۲۲۳۱ ادامه دارد؛ از این رو، نظارت بر آنها امری ضروری و لازم به نظر می‌رسد. پیش‌بینی تأسیس کمیسیون مشترک در برجام که وظایفی مانند کمیته برعهده دارد، تردیدهایی را درباره حذف کمیته تحریم ۱۷۳۷ به وجود آورده است. تا زمانی که تحریم وجود دارد، انحراف از آنها نیازمند واکنشی است که اغلب با وارد کردن اسم شخص خاطی در لیست تحریم همراه است. با این وجود، نمی‌توان این حق را در حدود صلاحیت رکنی خارج از شورای امنیت دانست؛ بنابراین، مطابق قطعنامه ۲۲۳۱، مواردی پیش‌بینی شده تا شورای امنیت در کنار کمیسیون بر تعهدات مذکور نظارت داشته باشد. در این مقاله به بررسی روند حذف کمیته تحریم ۱۷۳۷ و اعطای برخی از اختیارات آن به کمیسیون مشترک برجام، پرداخته می‌شود؛ موضوعی که در رویه تحریم شورای امنیت کم نظیر است. به فراخور اجرای برجام، می‌تواند آثار مثبت یا منفی را برای ایران به همراه داشته باشد.

واژگان کلیدی: برجام، قطعنامه ۲۲۳۱، کمیته تحریم ۱۷۳۷، کمیسیون مشترک، شورای امنیت.

۱. مقدمه

یکی از مهم‌ترین ارکان ملل متحد که نقش مسلمی در وضع و لغو تحریم‌ها ایفا می‌کند و کمتر نامی از آن در میان آمده، کمیته‌های تحریم است که از ارکان فرعی شورای امنیت است و با تصمیماتی که می‌گیرند، می‌توانند یک شخص (حقیقی و حقوقی) را از حقوق اساسی عادلانه از جمله حق دادرسی و حق مالکیت بشری (Human Right Declaration, 1948: 7, 17, 13) (Civil and Political Covenant, 1966: 14) محروم کنند؛ بنابراین حتی اگر این رکن فرعی را، یک نهاد شبه قضایی قلمداد کنیم، دور از ذهن نیست.^۱

بررسی رویه شورای امنیت به خوبی گویای آن است که شورا برای تمام تحریم‌هایی که وضع می‌کند، به منظور نظارت بر حسن اجرای اقدامات وضع شده علیه شخص یا نهاد تحت تحریم (منظور تحریم‌های موسوم به تحریم هوشمند است)،^۲ توسط سایر دولت‌ها، کمیته‌ای نیز ایجاد می‌کند.^۳ از جمله این کمیته‌ها، کمیته تحریم ایران یا کمیته ۱۷۳۷ است^۴ که براساس قطعنامه ۱۷۳۷ (۲۰۰۶) تأسیس شد^۵ و به وسیله هیأت هشت نفره‌ای از کارشناسان که اعضای آن

۱. چنین دیدگاهی در میان دکترین نیز دارای جایگاه خاصی است. در این رابطه، رک: Erika De Wet, The Chapter VII Powers of the United Nations Security Council, Hart Publishing, 2004, pp. 352 et seq; Jared Genser and Kate Barth, Targeted Sanctions and Due Process of Law, in: Jared Genser (ed), The United Nations Security Council in the Age of Human Rights, Cambridge University Press, 2014, p. 228.

۲. به تعبیر یکی از حقوق‌دانان، اگرچه شورای امنیت نهاد حقوقی تلقی نمی‌شود اما برای احراز یا انجام صلاحیت‌های خود درباره موضوعات مختلف، گاه مبادرت به احراز حقوقی وقایع می‌کند. رک: Antonios Tzanakopoulos, Disobeying the Security Council: Countermeasures against Wrongful Sanctions, Oxford University Press, 2011, pp. 63-64.

۳. با این وجود، این موضوع در ملل متحد نیز مطرح شده که برخی تصمیمات شورای امنیت از جمله درباره تحریم اشخاص، نوعی کارکرد شبه قضایی بدان اعطا کرده است:

Report of the Special Rapporteur on the Promotion and Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms While Countering Terrorism, Martin Scheinin, UN Doc. A/HRC/16/51, 22 December 2010, para. 11.

۴. پس از مخالفت تعداد زیادی از دولت‌ها و سازمان‌های بشردوستانه در وضع تحریم‌های جامعی که علیه عراق وضع شد و منجر به آثار سونی در این کشور داشت؛ شورای امنیت گروه کاری را مأمور بررسی تحریم‌ها کرد که یکی از نتایج آن وضع تحریم‌های هدفمند یا هوشمند (Targeted or Smart Sanctions) بود. در این باره، رک:

<http://foreignpolicy.com/2012/04/23/smart-sanctions-a-short-history>

(تاریخ آخرین مشاهده تمام تارنماهای مورد استناد در این مقاله مربوط به ۱۸ دی ماه ۱۳۹۴ و ۸ ژانویه ۲۰۱۶ است).

۵. برای اطلاعات بیشتر رک:

http://www.un.org/en/sc/repertoire/subsidiary_organ/sanctions_and_other_committees.shtml

۶. کمیته‌های تحریم معمولاً با نام و شماره قطعنامه تحریم‌شان شناسایی می‌شوند و اکثر این کمیته‌ها براساس همان اولین قطعنامه تحریم تأسیس می‌شوند. البته در مواردی کمیته تحریم تأسیس شده تا مسئولیت رژیم تحریم را که ایجاد شده، برعهده بگیرد؛ از جمله می‌توان به کمیته ۲۵۳ (رودزبای جنوبی (زیمباوه فعلی))، کمیته ۴۲۱ (آفریقای جنوبی)، کمیته ۷۲۴ (یوگسلاوی سابق)، کمیته ۷۵۱ (سومالی).

5. SC/RES/1737(27 December 2006).para.18, S/RES/2224(9 June 2015)

براساس قطعنامه ذکر شده صلاحیت کمیته تا ۹ جولای ۲۰۱۶ تمدید شده است.

برای دوره‌های زمانی محدود،^۱ توسط دبیرکل تعیین می‌شود و انجام وظیفه می‌کند. هیأت کارشناسان موظف است هر ساله پس از مشورت با کمیته ۱۷۳۷ گزارش‌های خود را به شورای امنیت ارائه کند. از زمان شروع فعالیت تاکنون تنها چهار گزارش هیأت مزبور منتشر شده است^۲ و این امر می‌تواند گویای رویه کاری محرمانه نهاد مزبور باشد.

کمیته ۱۷۳۷ همانند سایر کمیته‌های تحریم ویزگی‌های واحدی دارد: نخست آن که تصمیم‌ها در کمیته‌ها با عدم مخالفت تمام اعضا گرفته می‌شود، بدون آنکه در هیچ موضوعی از کشور هدف نظرخواهی کرده یا اجازه مشارکت در موضوع به وی داده شود. دوم آن که تنها رکن صالح برای نظارت بر حسن اجرای تحریم‌های وضع شده و بررسی درخواست حذف یا اضافه به لیست تحریم است؛ تنها راهی که یک فرد یا نهاد تعیین شده (موجود در لیست) می‌تواند از لیست خارج شود که از طریق همان ارکان است. به علاوه با توجه به مفاد قطع‌نامه‌های تحریم مربوطه، حدود وظایف و اختیارات کمیته‌ها مشخص می‌شود. به طور مثال، در صورت اعمال تحریم‌های مالی، کمیته وظیفه نظارت بر روابط مالی دولت‌ها با دولت هدف را بر عهده دارند. در این صورت کلیه روابط دولت‌ها به ویژه روابط مالی از جمله خرید و فروش اقلام با کشور هدف، باید در کمیته‌ها تأیید شود تا مبادا در این روابط مالی، اقلامی جابه جا شوند که منجر به نقض تحریم‌ها شود.

بدیهی است زمانی که رژیم تحریم لغو می‌شود، دیگر موضوعی وجود ندارد تا نسبت به آن اقداماتی صورت گیرد، در نتیجه دیگر دلیلی برای باقی ماندن کمیته تحریم وجود ندارد؛ به عبارت دیگر بدیهی است زمانی که علت وجودی آنها از بین می‌رود ادامه حیات کمیته‌ها نیز بی‌معناست.

مذاکره دولت ایران با دولت‌های موسوم به ۵+۱ برای لغو تحریم‌ها، علاوه بر آن که دستاوردی مهم قلمداد شود، از آن جهت که نخستین باری محسوب می‌شود که شورای امنیت با دولت هدف، در مورد تحریم‌ها، وارد رایزنی شده و اجازه اظهار نظر داده است؛ و همان‌طور که به درستی در برجام و در قطعنامه ۲۲۳۱ (۲۰۱۵) اشاره شده، انعقاد برجام تغییری بنیادین در بررسی موضوع تحریم‌ها در شورای امنیت است^۳ و یکی از تغییرات مهم آن را می‌توان در مورد کمیته تحریم ۱۷۳۷ مشاهده کرد.

دو موضوع در برجام؛ وجود کمیته تحریم ۱۷۳۷ را تحت‌الشعاع قرار می‌دهد. نخست آن که طبق بند ۷ قطعنامه ۲۲۳۱، با ارائه گزارش آژانس، طبق بند ۵ قطعنامه اخیر، مفاد قطعنامه‌های تحریم

۱. هیئت کارشناسان معمولاً برای مدت یکسال تأسیس می‌شود و با صدور قطعنامه‌ای توسط شورای امنیت تمدید می‌شود. SC/RES/1984 (9 June 2011). para.2, S/ RES/ 2049 (7 June 2012). para.2,S/RES/2105(5 June 2013).para.2, S/RES/2159(9 June 2014).para.1,S/RES/2224(9 June 2015), para.1.

۲. برای اطلاعات بیشتر ر.ک.: <http://www.un.org/sc/committees/1737/panelexperts.shtml>.

3. Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA), 2015: Xiv; S/RES/2231, 2015: Preamble.

۱۷۳۷ (۲۰۰۶)، ۱۷۴۷ (۲۰۰۷)، ۱۸۰۳ (۲۰۰۸)، ۱۹۲۹ (۲۰۱۰) لغو می‌شود؛ اما همچنان تا ارائه گزارش آژانس طبق بند ۶ قطعنامه ۲۲۳۱ (۲۰۱۵) محدودیت‌هایی در روابط دولت‌ها با ایران وجود دارد.^۱ دوم آنکه، در برجام کمیسیون تحت عنوان کمیسیون مشترک پیش‌بینی شده است که وظیفه نظارت بر اجرای برجام را برعهده دارد و همچنین وظایف دیگری نیز برای آن در نظر دارد که تا پیش از این در صلاحیت کمیته ۱۷۳۷ بوده است که در ادامه این موضوع به تفصیل بررسی می‌شود. کمیته تحریم ۱۷۳۷ منحل یا به وسیله کمیسیون مشترک، جانشین می‌شود. از طرف دیگر، دقت در رویه کمیته‌های تحریم نشان می‌دهد در مواردی، با وجود آنکه رژیم تحریم لغو شده بود، کمیته تحریم آن همچنان پا برجاست؛ از جمله کمیته تحریم سیرالئون (کمیته ۱۱۲۳).^۲ پایان کار و وظایف کمیته‌های تحریم در اکثر موارد همراه با صدور قطعنامه‌ای از جانب شورای امنیت بوده که به صراحت به پایان وظایف کمیته تصریح کرده،^۳ در حالی که در قطعنامه ۲۲۳۱ (۲۰۱۵) نه تنها به این موضوع اشاره‌ای نشده بلکه در بیانیه منضم به قطع نامه ۲۲۳۱ تکالیفی را برمی‌شمارد که در اصل در صلاحیت کمیته ۱۷۳۷ است. با این اوصاف آیا می‌توان وظیفه کمیته ۱۷۳۷ را با وجود آنکه تحریم‌ها با فرا رسیدن «روز اجرا» لغو می‌شوند، همچنان باقی دانست؟ اگر این چنین باشد پس نقش کمیسیون مشترک که در برجام پیش‌بینی شده چیست؟ آیا هر دو به طور موازی در کنار هم فعالیت می‌کنند؟

پاسخ به سوالات فوق از آن جهت حائز اهمیت است که در وهله نخست، تکلیف دولت‌ها را مشخص می‌کند از آن جهت که برای انجام اقداماتی که همچنان تا پس از «روز اجرا» باقی است، در برابر چه رکنی باید پاسخگو باشند. دوم این که این موضوع از آن جهت حائز اهمیت است که جانشینی کمیسیون آثار منحصر به فردی را ایجاد می‌کند از جمله آن که می‌تواند سازوکار ورود و خروج نام اشخاص از لیست تحریم را از میان بر دارد؛ به عبارت دیگر، برای اسامی که همچنان تا فرارسیدن روز انتقال در لیست تحریم است؛ آیا امکان خروج در صورت پایان یافتن کار کمیته تحریم ۱۷۳۷ وجود دارد؟ و اگر پاسخ مثبت است، چگونه؟

بررسی فرآیند کاری هر یک از کمیسیون مشترک و کمیته تحریم ۱۷۳۷ با مدنظر قرار گرفتن برجام و قطعنامه ۲۲۳۱ (۲۰۱۵) و مطابقت دادن وظایف و اختیارات دو رکن مذکور، تنها راه برای یافتن پاسخ سوالات فوق است؛ بنابراین، در ادامه نخست به بررسی کمیسیون

1. SC/RES/2231, 2015:7(b).

۲. کمیته ۱۱۳۲ (کمیته سیرالئون) (۸ اکتبر ۱۹۹۷)، بر تحریم‌هایی که علیه حکومت کشور مذکور وضع شده بود نظارت داشت که با صدور قطعنامه ۱۱۷۱ (۵ ژوئن ۱۹۹۸) تحریم‌های حکومتی برداشته شد اما کمیته تحریم مذکور تا زمان صدور قطعنامه ۱۹۴۰ (۲۹ سپتامبر ۲۰۱۰) کارش ادامه داشت، چرا که همچنان بخشی از تحریم‌ها (تحریم تسلیحاتی) علیه جبهه اتحاد ملی ادامه داشت.

۳. برای اطلاعات بیشتر رجوع کنید به: <http://www.un.org/sc/committees/>

مشترک برجام و سپس، بررسی کمیته تحریم ۱۷۳۷ می‌پردازیم و در پایان، جمع‌بندی مباحث مزبور در قالب نتیجه‌گیری ارائه می‌شود.

۲. کمیسیون مشترک^۱

یکی از نکاتی که در برجام مهم است و به ویژه برای ایران اهمیت دارد، حقوق و تکالیف متقابل برای طرفین برجام است. بر همین اساس، به منظور اطمینان حاصل کردن از اجرای دقیق برجام، طرفین برجام تأسیس کمیسینی را پیش‌بینی کردند که متشکل از گروه ۱+۵ (آمریکا، انگلستان، روسیه، آلمان، فرانسه، چین)، نماینده عالی اتحادیه اروپا در امور خارجه و سیاست امنیتی و ایران است.^۲

این کمیسیون هشت نفره، تصمیمات خود را با اجماع (کنسانسوس) اتخاذ می‌کند، به نحوی که هر یک از اعضا از یک حق رأی برخوردارند؛ جز شیوه اتخاذ تصمیم در مورد بخش Q از پیوست نخست برجام (در موارد اختلاف ایران با آژانس در مورد ارائه دسترسی) کمیسیون، پیشنهادی را برای حل اختلاف ارائه می‌دهد. در مورد اخیر، تصمیمات با اجماع یا پنج رأی مثبت از هشت رأی گرفته می‌شود.^۳

نماینده عالی اتحادیه اروپا در امور خارجه و سیاست امنیتی یا نماینده او به عنوان هماهنگ‌کننده کمیسیون مشترک تعیین شده که نقش پل ارتباطی بین اعضاء کمیسیون با خارج است. جلسات کمیسیون هر سه ماه یا در هر زمانی که یکی از اعضا از نماینده عالی درخواست کند، به صورت محرمانه جز در صورتی که خود اعضا با اجماع، حضور ناظرانی را برای شرکت در جلسه اجازه دهند، تشکیل می‌شود. مقرر جلسات باید گفت به نحو مقتضی در نیویورک، وین یا ژنو برگزار می‌شود. همچنین کمیسیون همانند: کمیته‌های تحریم، باید به شورای امنیت هر ۶ ماه یکبار گزارش کاری ارائه دهد.^۴

بررسی سازوکار کمیسیون، نشان می‌دهد که حوزه اختیارات کمیسیون بسیار وسیع‌تر از کمیته تحریم ۱۷۳۷ است؛ به طوری که علاوه بر وظایفی که در حیطه اختیارات کمیته ۱۷۳۷ است، این امکان برای کمیسیون فراهم شده تا رویه فعالیت خود را در صورت ضرورت تغییر دهند.^۵ اما تا این مقطع زمانی؛ فعالیت‌های کمیسیون از این قرار است:

1. Joint Commission.

2. China, France, Germany, the Russian Federation, the United Kingdom, the United States, the High Representative of the European Union for Foreign Affairs and Security Policy, and Iran.

3. JCPOA, 2015: Annex I: 78, Annex IV: 4/4.

4. JCPOA, 2015: Annex IV.

5. JCPOA, 2015: Annex IV: 2/1/15.

۲-۱. فعالیت نظارتی

هدف اصلی از تاسیس کمیسیون مشترک، نظارت بر اجرای برجام است^۱ که بر عهده کمیسیون می‌گذارد به دو دسته نظارت استصوابی (تأییدی) و اطلاعی تقسیم‌بندی می‌شود:

۲-۱-۱. نظارت تأییدی

فعالیت اصلی نظارتی کمیسیون مشترک، با فرا رسیدن «روز اجرا»^۲ آغاز می‌شود. یکی از اقداماتی که ایران برای اثبات صلح‌آمیز بودن فعالیت هسته‌ای و استفاده از انرژی هسته‌ای در جهت صلح‌آمیز مانند تولیدات دارویی و صنعتی باید انجام دهد، مدرن‌سازی رآکتور اراک با نظارت آژانس است.^۳ بر این اساس، دولت ایران به عنوان مدیر اصلی پروژه مدرن‌سازی به همراه کارگروهی که هسته اصلی آن را اعضای گروه ۵+۱ تشکیل می‌دهد، سعی در تهیه طرح نهایی، مدرن‌سازی رآکتور می‌کند؛ طرح اخیر به همراه طراحی آزمایشگاه‌های فرعی، به کمیسیون مشترک ارائه می‌شود و کمیسیون سه ماه وقت دارد تا آن را تأیید کند.^۴

نظارت فنی کمیسیون، تنها به اقداماتی که ایران به کمک سایر کشورها انجام می‌دهد، محدود نمی‌شود، بلکه قسمت عمده‌ای از نقش نظارتی کمیسیون به فعالیت‌هایی اختصاص دارد که دولت ایران، به تنهایی در مورد آنها اقدام می‌کند و باید به تأیید و تصویب کمیسیون برساند. دایره اقداماتی که ایران باید به تأیید کمیسیون برساند بسیار وسیع است به طوری که از فعالیت‌های صادراتی تا فعالیت فنی در زمینه طراحی و توسعه مواد هسته‌ای، تجهیزات و تکنولوژی را دارد. بر این اساس، نظارت بر این دسته از فعالیت‌ها تا مدت‌ها بعد از «روز انتقال»^۵ انتقال^۵ ادامه دارد. این نظارت‌ها از این جهت انجام می‌شود تا اطمینان حاصل شود که ایران به هیچ وجه قصد دستیابی به تسلیحات هسته‌ای را ندارد. حداقل طول عمر نظارتی که می‌توان

1. JCPOA, 2015: Annex IX.

۲. Implementation Day (روز اجرا)، زمانی است که در آن، هم‌زمان با گزارش آژانس مبنی بر راستی آزمایشی از اجرای اقدامات ایران در زمینه هسته‌ای به نحو مندرج در بخش‌های ۱۵، ۱ تا ۱۵، ۱۱ پیوست ۵، اتحادیه اروپایی و ایالات متحده به ترتیب اقدامات مشروحه در بخش‌های ۱۶ و ۱۷ پیوست ۵ را انجام می‌دهند و منطبق با قطعنامه شورای امنیت سازمان ملل متحد، اقدامات شرح داده شده در بخش ۱۸ پیوست ۵ در سطح سازمان ملل متحد انجام می‌شود (JCPOA, 2015: Annex v).

۳. طراحی به صورتی است که تولید پلوتونیم در کمترین مقدار ممکن باشد و در شرایط نرمال پلوتونیم با ویژگی‌های مناسب ساخت سلاح اتمی تولید نکند. قدرت رآکتور باز-طراحی شده از 20 مگاوات حرارتی تجاوز نمی‌کند.

4. JCPOA, 2015: Annex I: 4, 5, 6, 9, Annex IV: 2/1/1.

۵. Transition Day (روز انتقال)، هشت سال بعد از روز توافق یا تاریخی که مدیرکل آژانس گزارشی ارائه دهد، مبنی بر آنکه به نتیجه‌گیری گسترده خود مبنی بر اینکه تمام مواد هسته‌ای در ایران فعالیت صلح‌آمیز باقی می‌ماند، هر کدام زودتر باشد.

برای کمیسیون تخمین زد ۱۵ سال است.^۱

با توجه به تخصص آژانس بین‌المللی انرژی اتمی و نقش اصلی آن در جریان برنامه هسته ای ایران، کمیسیون از مساعدت آن بی‌نصیب نمی‌ماند؛ کارآمدی عملکرد کمیسیون به اطلاعات و راهنمایی‌های آژانس وابسته است. به همین ترتیب، شورای امنیت با تأکید بر رایزنی و تبادل اطلاعات، بر همکاری فنی آنها مهر تأکید گذاشت.^۲

و این امکان برای آژانس فراهم شده تا ناظر در جلسات کمیسیون شرکت کند.^۳ این در هم آمیختگی وظایف آژانس و کمیسیون مشترک به خاطر حمایت از ایران برای انجام بهتر وظایف اش است (JCPOA, 2015: 7).

۲-۱-۲. نظارت اطلاعاتی

برخلاف نظارت تأییدی، نظارت اطلاعاتی به مواردی چند محدود شده است که می‌توان مهم‌ترین آن را اطلاع کمیسیون از اقداماتی دانست که دولت‌ها وفق ماده ۲۱ قطعنامه شورای امنیت انجام می‌دهند که بر اساس آن دولت‌ها باید ده روز پیش از انجام اقداماتی که در قطعنامه معجز دانسته شده باید به کمیسیون اطلاع دهند.^۴

چرا که برجام و قطعنامه این امکان را به دولت‌ها اعطا کرده است که بتوانند اقداماتی را که برای اجرای برجام و زمینه‌سازی برای اجرای آن لازم است انجام دهند در حالی که چنین اقداماتی پیش از آن ممنوع بود.^۵

علاوه بر نظارت اطلاعاتی بر اقدامات دولت‌ها، در چند مورد کمیسیون این نوع نظارت را نیز بر اقدامات ایران اعمال می‌کند که بیشتر در مورد فعالیت غنی‌سازی در فردو صورت می‌گیرد.^۶ می‌گیرد.

۲-۲. ایجاد ارکان فرعی

1. JCPOA, Annex I, para.21, 26, 59, 73, 82, Annex IV, para.2/1/2-2/1/3, 2/1/7, 2/1/9,2/1/11.

به طور مثال اگر ایران به دنبال فعالیت تحقیق و توسعه سوخت بر روی سوخت بر پایه فلز اورانیوم برای راکتور تحقیقاتی تهران باشد تا قبل از ۱۵ سال باید به تایید کمیسیون برساند؛ تا مدت ۱۵ سال ایران بعد از موافقت و تایید کمیسیون اقدام به صادرات تجهیزات و تکنولوژی مواد غنی‌سازی یا مرتبط با آن می‌شود؛

2. JCPOA, 2015: 7, 59, Annex III: 1; SC/RES/2231, 2015:19.

3. JCPOA, 2015: Annex IV, 6/4/6.

4. SC/RES/2231, 2015: 21, 22.

۵. از جمله این موارد می‌توان به: ارائه کمک فنی، آموزش، سرمایه‌گذاری در تعدیل آبشار در تاسیسات فردو جهت تولید ایزوتوپ، صادرات سوخت غنی شده بیش از ۳۰۰ کیلوگرم در ازای سوخت طبیعی، مدرن‌سازی راکتور آب سنگین اراک و استخراج اورانیوم اشاره کرد.

6. JCPOA, 2015: 5, Annex I: 44-46.

یکی از مهم‌ترین اختیارات کمیسیون مشترک تأسیس ارکان و کارگروه‌های فرعی است که بنابر ضرورت می‌تواند تأسیس کند؛ در حالی که چنین امتیازی برای کمیته تحریم ۱۷۳۷ پیش‌بینی نشده و تنها از حمایت یک هیأت کارشناسی برخوردار است که آن هم توسط شورای امنیت تأسیس می‌شود؛ بنابراین از یک طرف واضح است که حدود اختیارات کمیسیون از این جهت گسترده‌تر از کمیته ۱۷۳۷ است؛ اما از طرف دیگر، این امتیاز چندان گسترده نیست چرا که تعداد کارگروه‌هایی که کمیسیون می‌تواند ایجاد کند از قبل پیش‌بینی شده و این موارد که جنبه حصری دارند نه تمثیلی، عبارت‌اند از: کارگروه خرید، کارگروه لغو تحریم و کارگروه فنی.^۱

هر یک از کارگروه‌های مذکور، وظایفی را برعهده دارند که تا پیش از این، انجام آن در حدود صلاحیت و اختیارات کمیته ۱۷۳۷ بود. نگاهی به کارکرد هر یک از کارگروه‌های مذکور، نشان می‌دهد کدام قسمت از وظایف و اختیارات کمیته ۱۷۳۷ را برعهده دارد. در نتیجه، بررسی کارکرد هریک از آنها بی‌فایده نیست.

۱-۲-۲. کارگروه خرید^۲

از آن جهت حائز اهمیت است که تنها کانال خرید ایران، از این طریق است و از طرفین برجام خواسته شده تا مطابق آن عمل کنند.^۳ اعضای کارگروه خرید، همانند کمیسیون، متشکل از طرفین برجام و هماهنگ‌کننده آن، نماینده عالی اتحادیه اروپا است. بررسی طرح‌های دولت‌ها در این مورد، وظیفه کمیسیون است که از طریق کارگروه خرید انجام می‌شود. هدف از تأسیس کارگروه مذکور، بررسی طرح‌های دولت‌ها در سه موردی است که از قبل پیش‌بینی شده:

الف) عرضه و فروش یا انتقال مستقیم و غیرمستقیم از کشورشان یا اتباع دیگر با استفاده از کشتی و هواپیماهای پرچم دار آنها برای استفاده دریا به نفع ایران، خواه منشا آن سرزمینشان باشد یا نه درباره کلیه اقلام، مواد، تجهیزات، کالاها یا فناوری مندرج در سند INF/CIRC/254/REV.12/part 1 و چنانچه استفاده نهایی آن برای برنامه هسته‌ای ایران به نحو مندرج در این برجام و یا سایر استفاده‌های نهایی غیرنظامی؛ غیرهسته‌ای باشد یا کلیه اقلام، مواد، تجهیزات، کالاها و فناوری مندرج در سند INF/CIRC/254/Rev.9/Part 2 یا آخرین نسخه اسناد که توسط شورای امنیت به روز می‌شود (و همچنین اقلام دیگری که دولت مربوطه تشخیص دهد ممکن است به فعالیت‌های متعارض با این برجام کمک کند)؛

1. JCPOA, 2015: Annex IV.
2. Procurement Working Group.
3. JCPOA, 2015:17, Annex IV: 6/5.

ب) ارائه هرگونه مساعدت فنی یا آموزش، مساعدت مالی، سرمایه‌گذاری، خدمات واسطه‌گری یا سایر خدمات و انتقال منابع یا خدمات مالی به ایران در ارتباط با عرضه، فروش، انتقال، تولید یا استفاده از اقلام، تجهیزات، کالاها و فناوری‌های شرح داده شده در بند فوق؛

پ) تحصیل منفعت در یک فعالیت تجاری در دولت دیگر توسط ایران که در بردارنده استخراج اورانیوم تولید یا استفاده از مواد و فناوری‌های هسته‌ای فهرست شده INFCIRC/254/Rev.12/Part 1 باشد و سرمایه‌گذاری در امور فوق در سرزمین‌های تحت حاکمیت آنها توسط ایران، اتباع آن و اشخاص حقوقی ثبت شده یا تحت حاکمیت در ایران، افراد و اشخاصی که از سوی آنها یا تحت دستورشان عمل می‌کنند و یا نهادهای تحت مالکیت و کنترل آنها.

دبیرکل سازمان ملل موظف است، تدابیر لازم برای تسهیل برقراری ارتباط میان دولت‌های عضو و کمیسیون را اتخاذ کند؛ دولت‌ها طرح را همراه با اطلاعات مثبت^۱ به نماینده عالی ارجاع داده (در صورت که با اقلام هسته‌ای در ارتباط باشد به آژانس نیز ارسال می‌شود) و وی طرح مذکور را به کارگروه منتقل می‌کند. کارگروه حداکثر ۳۰ روز فرصت بررسی دارد و در صورت تأیید طرح باید به نماینده عالی اطلاع دهد تا نتیجه به شورای امنیت منتقل شود در غیر این صورت طرح برای بررسی دوباره به کمیسیون منتقل می‌شود و کمیسیون ظرف ده روز فرصت دارد تا با اجماع در این باره تصمیم بگیرد. از کمیسیون خواسته شده تا طرح‌ها را با نگاهی که توصیه به تأیید شده، بررسی کند، این امکان وجود دارد تا آن طرح رد شود؛ البته با ذکر دلایلی که بین خود طرفین برجام محرمانه است. با تأیید اولیه طرح، چنین توصیه‌ای تأیید شده قلمداد می‌شود مگر آنکه شورای امنیت آن طرح را رد کند، چرا که نظر شورا نیز لازم است.^۲

با توجه به مفاد قطعنامه‌های تحریم، یکی از وظایف کمیته‌ها بررسی اموری از جمله موارد فوق بود که بر این اساس، به کارگروه خرید واگذار می‌شود، چرا که محدودیت در این موارد تا «روز انتقال» ادامه دارد؛ گرچه روابط دولت‌ها در موارد ذکر شده پس از «روز اجرا»، کافی است تا به صورت موردی به اطلاع کمیسیون و شورای امنیت برسد.^۳

در حالی که ارائه کمک و راهنمایی به دولت‌ها در اجرای بهتر تحریم‌ها وظیفه دیگری است که کمیته تحریم ۱۷۳۷ برعهده دارد، بررسی طرح دولت‌ها در موارد فوق مستلزم آن است که کارگروه خرید بتواند دولت‌ها را در انجام وظایف‌شان راهنمایی کند؛ بنابراین پیش‌بینی ارائه

۱. اطلاعات مثبت شامل: ۱. توصیفی از مورد، ۲. نام، آدرس، شماره تلفن و آدرس ایمیل نهاد صادر کننده، ۳. نام، آدرس، شماره تلفن و آدرس ایمیل نهاد وارد کننده، ۴. اعلامیه استفاده نهایی مورد نظر و محل استفاده نهایی به همراه گواهی استفاده نهایی به امضای سازمان انرژی اتمی یا مرجع مربوطه در ایران که استفاده نهایی ذکر شده را تصدیق می‌کند، ۵. شماره گواهی صادراتی، ۶. تاریخ قرارداد، ۷. جزئیات حمل و نقل (موارد ۵، ۶ و ۷ اگر قید شده باشد).

2. JCPOA, 2015: Annex IV:6/1-6/5;SC/RES/2231, 2015:16-20, Annex B: 2.

3. SC/RES/ 2231, 2015: Annex B: 2.

راهنمایی به دولت‌ها و وظیفه دیگری است که برای کارگروه مذکور تعبیه شده تا بتواند وظایفش را در این مورد به نحو احسن انجام دهد^۱ و به طور کامل وظیفه‌ای که کمیته دارد را به انجام برساند.

۲-۲-۲. کارگروه لغو تحریم^۲

از روز اجرا، لغو تحریم‌ها آغاز می‌شود. بدیهی است که وظیفه اصلی در این زمینه بر عهده اعضای گروه ۵+۱ است و همان‌طور که نظارت بر حسن اجرای تعهدات ایران، لازم است، برای طرف مقابل تعهدات نیز چنین است. از یک طرف، در حالی که کمیته ۱۷۳۷ وظیفه نظارت بر حسن اجرا و اعمال تحریم‌ها را برعهده دارد، لغو تحریم‌ها در جهتی مخالف با وظایف کمیته است که نمی‌توان بدون پیش‌بینی در قطعنامه ۲۲۳۱ (۲۰۱۵) انتظار نظارت بر آنها را داشت. از طرف دیگر، گستردگی وظایف کمیسیون ایجاب می‌کند تا نظارت بر آن را به کارگروهی واگذار کند تا در آن مورد اقدام ویژه کند. اعضای کارگروه لغو تحریم در واقع انعکاس همان اعضای کمیسیون مشترک است.^۳

از آنجایی که در لغو تحریم‌ها ذی‌نفع اصلی ایران است، این کشور می‌تواند در صورتی که لغو تحریم‌ها یا به عبارت دیگر، تعهدات اعضای گروه ۵+۱ مطابق با برجام نباشد، نارضایتی خود را ابتدا به اطلاع طرفین برجام برساند تا سعی کنند با مشورت یکدیگر، اختلافشان را حل کرده اما اگر از این طریق اختلاف‌شان فیصله نیافت می‌توانند موضوع را به کارگروه مذکور ارجاع داده تا راهی برای حل آن مشکل بیابند. همانند کارگروه سابق، محل تجدیدنظر، در صورت عدم کامیابی، کمیسیون مشترک است تا بتواند مشکل را حل کند؛ با این تفاوت که تصمیمات کمیسیون در مورد کارگروه خرید قاطعانه باشد اما در این مورد ارزش مشورت دارد^۴ به علاوه تصمیم‌گیری نهایی راجع به لغو تحریم‌ها با شورای امنیت است.^۵

۲-۲-۳. کارگروه فنی^۶

کمیسیون مشترک یک کارگروه فنی با هدف تولید سوخت ایران، در عین حالی که محدودیت ذخیره توافقی شده (۳۰۰ کیلوگرم گاز UF₆^۷ - یا معادل آن در سایر ترکیبات شیمیایی - با غنای تا ۳/۶۷ درصد) حفظ شود، تأسیس می‌شود.

1. JCPOA, 2015: Annex IV: 6/5.

2. Working Group on Implementation of Sanctions Lifting.

3. JCPOA, 2015: 7/1-7/5.

4. JCPOA, 2015: 6/4/4, 2/1/12.

5. SC/RES/ 2231, 2015: 11-13.

6. Technical Working Group.

۷. هگزافلوراید اورانیوم با فرمول UF₆ ترکیبی است که در غنی‌سازی اورانیوم بکار می‌رود.

همان‌طور که از عنوان این کارگروه مشخص است وظایف آن بیشتر جنبه فنی دارد و مهم‌ترین وظیفه آن بررسی معیارهای فنی است. کارگروه باید ارزیابی کند که سوخت ساخته شده و محصولات میانی آن به سهولت قابل تبدیل به گاز UF6 نیستند. معیارهای فنی عینی، چگونگی انجام ارزیابی کارگروه را مشخص می‌کند.

با توجه به وظیفه پیچیده کارگروه فنی، آژانس در انجام وظایف به آن کمک می‌کند و بر فعالیت‌های ایران نظارت دارد تا اطمینان حاصل شود که فرآیند ساخت سوخت و محصولات میانی با استانداردهای تصویب شده کارگروه مطابقت می‌کند، از طرف دیگر، کمیسیون مشترک از ایران برای تولید سوخت با استاندارد کیفی لازم حمایت کرده است.^۱

۲-۳. حل و فصل اختلافات

مهم‌ترین وظیفه‌ای که برای کمیسیون در نظر دارد، امکان حل و فصل اختلافات است که به اعضا این امکان را می‌دهد تا نتیجه تلاش‌های چندین ساله‌شان را برای دستیابی به چنین توافقی به راحتی از بین نبرند و بدون بازگشت به نقطه آغازین، اختلافاتشان را حل کنند. این عبارات به خوبی گویای اهمیت وظیفه کمیسیون است. در عین حال، کمیسیون متعهد شده تا وظیفه‌اش را در این باره بی‌طرفانه؛ موثر؛ کارآمد و سریع رسیدگی و حل و فصل کند؛ اما این وظیفه تنها محدود به اختلافات طرفین برجام نیست. هرگونه اختلاف ناشی از اجرای برجام را دارد؛ از جمله اختلاف ایران با آژانس و حتی اختلاف با اعضای خود کمیسیون.

۲-۳-۱. اختلاف بین اعضا

در صورتی که بین اعضا راجع به برجام اختلاف پیش آید، شاکی می‌تواند موضوع را جهت اتمام اختلافات و بحث بیشتر به کمیسیون مشترک ارجاع دهد (JCPOA, 2015: 24). کمیسیون پانزده روز به بررسی آن موضوع می‌پردازد. در صورت عدم کامیابی، هر یک از اعضا می‌تواند موضوع را در سطح وزیران طرح کند. این امکان نیز وجود دارد تا به جای طرح اختلاف بین وزیران یا هم‌زمان با آن، موضوع در یک هیأت مشورتی طرح شود که متشکل از دولت‌های شاکی و مشتکی عنه و طرف سوم مستقل است. رأی هیأت مذکور الزامی ندارد با این حال در صورتی که کماکان در موضوع اختلافی باشد، کمیسیون نظر هیأت را برای بررسی حل اختلاف به شورای امنیت ارجاع می‌دهد. نقش اصلی این کمیسیون عبارت است از: رسیدگی به شکایت‌های ایران و اطمینان داشتن نسبت به این که آثار لغو تحریم‌های تصریح

1. JCPOA, 2015: Annex I: 59.

شده در برجام به طور کامل محقق شوند (JCPOA, 2015: 36).

عضو شاکی می‌تواند اعلامیه‌ای راجع به عدم پایبندی اساسی، به شورای امنیت ارسال کند و شورا ۳۰ روز فرصت دارد تا قطع‌نامه‌ای راجع به ادامه‌ی لغو تحریم‌ها در این باره به تصویب رساند. در صورت عدم تصویب قطعنامه‌ای در این زمینه، با گذشت ۳۰ روز، تحریم‌ها به طور خودکار اعاده می‌شوند. در صورتی که آثار لغو تحریم‌های شورای امنیت سازمان ملل متحد، یا تحریم‌ها و اقدامات محدودیت‌ساز هسته‌ای اتحادیه اروپایی و ایالات متحده، به وسیله تداوم اعمال یا تحمیل تحریم‌های جدید با ماهیت و گستره‌ی همسان یا مشابه تحریم‌هایی که قبل از روز اجرا برقرار بودند، مخدوش شود، ایران اختیار دارد تعهدات خود را که بر وفق برجام است، مورد تجدید نظر قرار دهد.^۱ اثر مثبت این فرآیند آن است که برخلاف گذشته که این امکان برای دولت‌های عضو گروه ۵+۱ بود تا تحریم‌ها، یک شبه وضع و یا اعاده شوند فرصت رایزنی برای طرفین فراهم کند و مهم‌تر آنکه ایران نیز از حق برابری در این مورد برخوردار شود.^۲ فرجام؛ اعتراض ایران و اقدام توسط خود ایران است.^۳

۲-۳-۲. اختلاف با آژانس

بارها بر نقش انکارناپذیر آژانس در اجرای موفقیت‌آمیز برجام تأکید شده است؛ تمام فعالیت‌های ایران زیر نظر آژانس انجام می‌شود و این نظارت حتی تا مدت‌ها بعد از روز انتقال نیز ادامه دارد.^۴ پیشبرد موفقیت‌آمیز برجام بستگی تامی به گزارش‌های این سازمان دارد و بدیهی است هر گونه اختلاف نظری بین آژانس و ایران می‌تواند آینده برجام و توافقات را به خطر بیاندازد؛ بنابراین، ارائه راه حلی برای این مشکل ضروری است.

نظارت بر اجرای تعهدات دولت ایران؛ مستلزم حق دستیابی و دسترسی آژانس به تجهیزات، موسسات و اطلاعات مربوطه است. اگر در رابطه با این اقلام و فعالیت‌ها ابراز نگران شود، ابتدا نگرانی خود راجع به آن وضعیت را به ایران ابلاغ می‌کند تا بکوشد با ارائه توضیحات یا اتخاذ روش‌های مناسب در صدد رفع این مشکل برآید. همچنان این امکان وجود دارد تا ایران نتواند نظر مثبت آژانس را جلب کند. در این صورت می‌تواند با مشورت کمیسیون مشترک راه حلی برای توافق بیابد. در صورت نیافتن راه حل، کمیسیون حداکثر طی هفت روز، می‌تواند با اجماع و یا با ۵ رأی از ۸ رأی اعضای کمیسیون مشترک، روشی را اتخاذ کند که به ایران درباره اجرای آن توصیه

1. S/2015/550, 2015.

2. SC/RES/2231, 2015: 10-15.

3. JCPOA, 2015: 37.

4. SC/RES/ 2231, 2015: 3,4; JCPOA, 2015: Annex I: 68,69.

کند.^۱ از جمله موضوعاتی که تحت نظارت آژانس و با کمک گروه کاری ۱+۵ انجام می‌شود، مدرن‌سازی رآکتور اراک است. آژانس علاوه بر نظارت، به کارگروه کمک می‌کند تا ساخت رآکتور مطابق استانداردهای بین‌المللی باشد. پس از تهیه طرح نهایی، طرح مذکور به همراه طرح آزمایشگاه‌های فرعی به کمیسیون ارجاع می‌شود و کمیسیون موظف شده تا رسیدگی به طرح را تا حداکثر ظرف سه ماه به پایان برساند، در غیر این صورت ایران می‌تواند بررسی این تأخیر را از طریق مکانیسم حل اختلافی که ذکر آن رفت، به جریان اندازد (JCPOA, 2015: Annex I: 74-78).

با این اوصاف آیا می‌توان گفت، کمیسیون مشترک که جانشین کمیته ۱۷۳۷ شده با توجه به آنکه وظایفی که به کمیسیون اعطا می‌شود تا پیش از آن، در زمره صلاحیت‌های کمیته ۱۷۳۷ بوده است؟ پاسخ به سوال مذکور مستلزم بررسی وظیفه کمیته ۱۷۳۷ با در نظر گرفتن قطعنامه ۲۲۳۱ است.

۳. کمیته تحریم ۱۷۳۷

با وجود نام و شماره متفاوت کمیته‌های تحریم، ساختار تمامی آنها مشابه هستند. تنها تفاوتشان، موضوعات بررسی آنهاست. اعضای کمیته‌های تحریم به طور سنتی متشکل از اعضای دائم و غیر دائم شورای امنیت‌اند که رئیس و نائب رئیس برای دوره یک ساله، از میان اعضای غیر دائم شورای امنیت انتخاب می‌شود.^۲ فرآیند کاری آنها محرمانه است، بدین صورت که رسمی چیزی ثبت نمی‌شود و تمام جلسات به صورت غیر رسمی برگزار می‌شوند (Security Council Report, 2013). تصمیمات در کمیته با کنسensus گرفته می‌شود. البته در کمیته‌های ایران و کره شمالی که موضوع از حساسیت سیاسی بیشتری برخوردار است معمولاً موضوعات جدید، یا پیش‌نویس قطعنامه‌ها، قبل از آنکه سایر اعضا درگیر موضوع شوند؛ ابتدا بین اعضای دائم توافق می‌شود و حتی برای رأی‌گیری، فرصت کافی برای بررسی در اختیار آنها نیست (گاهی اوقات تنها ۲۴ ساعت) (Ryan, 2011).^۴ بنابراین، بیشتر کار کمیته بدون اطلاع همه اعضا انجام می‌شود. انعقاد برجام از این جهت که منجر به تغییری اساسی در فرآیند رسیدگی در شورای امنیت شد، گویای نقش تعیین‌کننده اعضای دائم شورا است.

علاوه بر ساختار مشترک، کمیته‌ها وظایف یکسانی را نیز بر عهده دارند. پس از آنکه

۱. در بخش مربوط به نصاب رأی‌گیری در بند ۷۸ پیوست نخست برجام پیرامون بحث دسترسی (Access)، از فعل Would Advise استفاده می‌شود که معنای توصیه را دارد. عبارت مزبور چنین است:

“...In the absence of an agreement, the members of the Joint Commission, by consensus or by a vote of 5 or more of its 8 members, would advise on the necessary means to resolve the IAEA’s concerns...”

۲. ریاست فعلی کمیته تحریم ۱۷۳۷ را آقای Román Oyarzun Marchesi از کشور اسپانیا برعهده دارد.

گزارش گروه کاری غیر رسمی شورای امنیت راجع به تحریم‌ها ارائه شود، سه وظیفه جدید در دستور کار کمیته قرار گرفت: اعطای استثنائات بشردوستانه، هوشمند کردن تحریم‌ها، بررسی تأثیرات بشردوستانه و اقتصادی تحریم‌ها (Matam Farrall, 2005: 141) اما وظایف عمده آنها در ادامه، توضیح داده می‌شود.

۱-۳. نظارت بر حسن اجرای تحریم‌ها

مهم‌ترین قطع‌نامه‌هایی که کمیته تحریم ۱۷۳۷ وظیفه نظارت بر آنها را دارد عبارت‌اند از: ۱۷۳۷(۲۰۰۶)، ۱۷۴۷(۲۰۰۷)، ۱۸۰۳(۲۰۰۸)، ۱۹۲۹(۲۰۱۰)؛ تحریم‌های وضع شده علیه ایران به سه حوزه: تحریم مالی، مسافرتی، اقتصادی تقسیم شده. یکی از مهم‌ترین وظایف کمیته‌های تحریم شورای امنیت، بررسی موضوع، تأثیرگذاری و کارآمدی تحریم‌های اقتصادی است (موسی زاده، ۱۳۸۹: ۱۷۲) از آنجایی که وظیفه کمیته فقط تسهیل بر اجرای قطعنامه‌ها است نه گسترش قلمرو تحریم‌ها، (Matam Farrall, 2005: 149) کمیته موظف است به دولت‌ها در اجرای اقدامات وضع شده در قطعنامه‌ها کمک کند^۱ و در همین راستا، به منظور نظارت بر اجرای تعهدات، دولت‌ها موظف‌اند درباره گام‌هایی که برای اجرای اقدامات وضع شده در قطعنامه‌ها برداشتنند، به کمیته گزارش دهند.^۲ کمیته نتایج دریافت گزارش‌ها و سایر عملکردهای خود را به صورت گزارشات شفاهی و کتبی به سمع و نظر شورای امنیت می‌رساند.^۳

پیش از آنکه بررسی کنیم که آیا کمیته وظیفه نظارت بر قطعنامه، ۲۲۳۱(۲۰۱۵) را با وجود آنکه به صراحت هیچ وظیفه نظارتی برای کمیته ۱۷۳۷ بر قطعنامه اخیر پیش‌بینی نشده است، بر عهده دارد یا خیر؟ در این زمینه، ذکر چند نکته سودمند به نظر می‌رسد:

اول؛ آنکه سندهای صادر شده توسط طرفین برجام، اعتبار حقوقی ندارد و صرف الحاق به قطع‌نامه ۲۲۳۱(۲۰۱۵) نیز، بیانیه را الزام‌آور نمی‌سازد و آن را به قلمرو حقوق موضوعه وارد نمی‌کند. آنچه توانست اعتبار حقوقی بیانیه‌ها را مسجل سازد، بند اول قطع‌نامه مذکور است که به صراحت بیان می‌کند: «با تأکید بر ماده ۲۵ منشور ملل متحد، برجام را تأیید کرده و با ابرام، خواستار اجرای کامل آن براساس برنامه زمانی مندرج در برجام است». همچنین در بخش دوم از قسمت ۷، بندهای ۱۶ و ۱۷، ۲۵ همین قطع‌نامه بر اجرای ضمیمه‌های قطع‌نامه تأکید می‌کند؛ البته قطعنامه مذکور تنها برای تأیید بر اسناد مذکور صادر شد و تکرار مفاد برجام است.

دوم؛ شورای امنیت پس از تأکید بر ماده ۲۵ منشور، در بند دوم از همه دولت‌های عضو،

1. SC/RES/1929, 2010: 17.

2. SC/RES/1747, 2007: 8; SC/RES/1803, 2008:13, SC/RES/1737,2006:18 (a).

3. SC/RES/1737, 2006: 18 (h) (a), 24; SC/RES/1747, 2007: 13, 19; SC/RES/1747, 2007: 8, S/RES/1803, 2008: 13.

سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی می‌خواهد، آن دسته اقداماتی که برای حمایت از برجام مناسب باشد را اتخاذ کنند، اقدامات هم‌سو با برنامه اجرایی و این قطعنامه است و نیز از اقداماتی که اجرای تعهدات بر وفق برجام را با مشکل روبه‌رو می‌کند، خودداری کنند. مادامی که «روز اجرا» طبق گزارش آژانس فرا نرسیده و طبق بند ۷ از قطعنامه (۲۰۱۵)۲۲۳۱ قطعنامه‌های صادره علیه ایران لغو نشده و وظایف نظارتی برای کمیته تحریم ۱۷۳۷ در نظر دارد.

تا پیش از «روز اجرا» مفاد قطعنامه‌های تحریم ۱۷۳۷ (۲۰۰۶)، ۱۷۴۷، ۱۸۰۳، ۱۹۲۹ در سه مورد استثناست؛ به عبارت دیگر دولت‌ها می‌توانند بدون تأیید کمیته ۱۷۳۷ در این سه مورد با ایران رابطه برقرار کنند: تعدیل دو آبشار در تأسیسات فردو جهت تولید ایزوتوپ، صادرات سوخت غنی شده بیش از ۳۰۰ کیلو در ازای سوخت طبیعی و مدرن سازی رآکتور آب سنگین اراک؛^۱ اما بر اساس بند ۲۲ از قطعنامه (۲۰۱۵)۲۲۳۱، دولت‌ها باید ۱۰ روز پیش از انجام چنین فعالیت‌هایی، کمیته تأسیس شده بر اساس قطعنامه ۱۷۳۷ و کمیسیون مشترک را مطلع کنند. همچنین، مادامی که مفاد قطعنامه‌های تحریم علیه ایران طبق بند ۷ (شق الف) قطعنامه ۲۲۳۱ (۲۰۱۵) لغو نشده، مفاد قطعنامه‌های علیه ایران در سه مورد اجرا نشوند: الف) مستقیم به اجرای اقدامات هسته‌ای ایران مندرج در بندهای ۱-۱۵ تا ۱۱-۱۵ مربوط باشد؛

ب) برای آماده‌سازی اجرای برجام لازم باشد؛

ج) کمیته آن را با اهداف منطبق این قطعنامه تشخیص دهد.

مشروط بر آنکه تأیید کمیته ۱۷۳۷ را به صورت موردی قبل از هر اقدامی به دست آورند. بدیهی است که قطعنامه (۲۰۱۵)۲۲۳۱ وظایف نظارتی کمیته را تنها تا زمان لغو قطعنامه‌های تحریم جایز دانسته است. تنها وظیفه نظارتی کمیته ۱۷۳۷ به بندهای ۲۱ و ۲۳ قطعنامه اخیر محدود می‌شود که بدیهی است با لغو تحریم‌ها، وظیفه نظارتی کمیته ۱۷۳۷ هم بی‌معنا می‌شود، چرا که دیگر دلیلی برای نظارت وجود ندارد.

به علت تحریم ایران، آژانس بین‌المللی انرژی اتمی نقش مهمی را دارد و در نتیجه گزارش ارزیابی‌های این سازمان از فعالیت‌های ایران می‌تواند نقش به‌سزایی در نحوه اجرای تحریم‌ها ایفا کند. بر این اساس، شورای امنیت از آژانس خواسته تا با ارائه گزارش به کمیته‌ها این رکن را در انجام فعالیت‌هایش یاری رساند.^۲

1. SC/RES/2231, 2015: 21.

2. SC/RES/1737, 2006:18(b), 23; SC/RES/1747, 2007: 12;S/RES/1803, 2008:18;

بر اساس قطعنامه ۲۲۳۱ (۲۰۱۵) و برجام آژانس همچنان مسئول راستی‌آزمایی و نظارت بر تعهدات مرتبط هسته‌ای ایران است و می‌تواند موضوعاتی را که به نظرش در اجرای برجام تأثیر گذارد به شورای حکام و شورای امنیت اطلاع دهد.^۱ اهمیت نقش آژانس زمانی پر رنگ‌تر می‌شود که لغو کامل تحریم‌ها به ارائه یک گزارش جامع و گسترده‌ی آژانس بستگی دارد^۲ اما با انعقاد برجام بیشتر همکاری آژانس با کمیسیون است.

با توجه به آنکه در عمل مفاد و محتوای قطع‌نامه‌های تحریم ایران تا زمان ارائه گزارش دبیرکل آژانس براساس بند ۵ قطعنامه ۲۲۳۱ (۲۰۱۵) باقی است، فعالیت‌های کمیته نیز در موارد ذکر شده در قطعنامه ۲۲۳۱ (۲۰۱۵) همچنان ادامه دارد. بر این اساس، وظیفه نظارتی کمیته، ایجاب می‌کند تا بر فعالیت دولت‌ها در همین راستا نظارت داشته باشد و همان طور که شورای امنیت لازم دانسته، دولت‌ها اجرای اقدامات خود را در رابطه با این قطعنامه به اطلاع برسانند و پس از پایان وظیفه کمیته ۱۷۳۷، شورای امنیت را در جریان کارهای خود قرار دهند.^۳

۲-۳. اعطای استثنائات

هدف از آن، اعطای امتیاز یا امکان خروج موقت از لیست تحریم و انجام اقداماتی است که به وضوح با فن‌آوری ایران در مورد فعالیت و تسلیحات هسته‌ای در ارتباط نباشند؛ از جمله مواد غذایی، کشاورزی، دارو یا موارد دیگری که با اهداف بشردوستانه از لیست تحریم‌ها معاف شوند.^۴ درست است که روابط دولت‌ها با دولت هدف، در این موارد مجاز است اما این روابط مالی (خرید و فروش) همچنان نیازمند تأیید کمیته تحریم ۱۷۳۷ است از آن جهت که از موارد ممنوعه نباشد.^۵ از یک طرف، با لغو مفاد قطع‌نامه پیشین، دلیلی برای بقای کمیته تحریم نیست. طبق بند دوم، از پیوست دوم قطعنامه ۲۲۳۱، محدودیتی در روابط دولت‌ها با ایران تا ده سال بعد از «روز قبول توافق» یا تا زمان ارائه‌ی گزارش گسترده‌ی آژانس (هرکدام زودتر باشد) همچنان باقی است. سوالی اینجاست که اگر تا پس از «روز اجرا» این محدودیت‌ها باشد، باوجود آنکه کمیته از بین رفته، پس رکن تأییدکننده برای اعطای مجوز کدام است؟ طبق پیوست چهارم از برجام، یکی از کارگروه‌های فرعی کمیسیون مشترک، کارگروه

SC/RES/1929, 2010: 36.

1. SC/RES/2231, 2015: 3, 4; JCPOA, 2015: annex I.

2. SC/RES/2231, 2015: 5, 6.

3. SC/RES/2231, 2015: 26.

4. SC/RES/1737, 2006: 9.

5. Special Research Report, www.securitycouncilreport.org, 2013.

خرید است که وظیفه رسیدگی به موارد مطروحه در بند دوم از پیوست دوم قطعنامه ۲۲۳۱ را برعهده دارد. در واقع تأسیس این کارگروه و اعطای اختیارات در موارد مطروحه، با وجود آنکه همچنان کمیته حداقل تا «روز اجرا» باقی است، برای زمینه‌سازی لغو کمیته تحریم ۱۷۳۷ است که جانشین کمیته می‌شود، چرا که تا پیش از این، انجام وظایف مذکور در صلاحیت کمیته ۱۷۳۷ بوده، اما اینکه طرح‌های دولت‌ها در این موارد علاوه بر تأیید کمیسیون همچنان نیازمند تأیید شورای امنیت است.^۱

گرچه کمیته ۱۷۳۷ با لغو تحریم‌ها بر اساس بند هفتم قطعنامه ۲۲۳۱ از بین می‌رود، اما همچنان وظیفه‌اش در شورا ادامه می‌یابد که این امر نشان از آن دارد که شورای امنیت در مقابل کمیته، اصالت دارد زیرا کمیته تحریم در حقیقت چیزی جز ترکیب اعضای شورای امنیت، تحت عنوانی متفاوت نیست.

تا پیش از صدور قطعنامه ۲۲۳۱ (۲۰۱۵)، اصل بر اعمال و اجرای کامل تحریم‌های وضع شده توسط شورای امنیت در قطعنامه‌های تحریم پیشین بود، مگر در مواردی که توسط خود شورا مشخص شود؛ مشروط بر آنکه اجازه کمیته تحریم را قبل از انجام امور مشخص شده دریافت کند. از جمله، سفرهایی که براساس نیاز بشردوستانه، از جمله تعهدات مذهبی، اعتبارات، دارایی‌ها و منابع اقتصادی که برای مخارج اساسی ضروری و مخارج فوق‌العاده باشد؛ موضوعات مربوط به دادرسی قضایی یا حق وثیقه و پرداخت‌های شخص تحت تحریم که قصد انجام آن را دارد، مشروط بر آن که قرارداد آن، پرداخت قبل از وارد شدن اسم آن شخص یا نهاد به لیست تحریم منعقد شده باشد.^۲

البته همین مفاد و استثنائات در مورد امور مالی تا هشت سال پس از «روز پذیرش»^۳ و در مورد سفر تا پنج سال پس از روز پذیرش یا تا زمان نتیجه‌گیری گسترده آژانس (هرکدام که زودتر باشد)، همچنان بنا بر تأکید ضمیمه دوم قطعنامه ۲۲۳۱ (۲۰۱۵) به قوت خود باقی است. با پایان یافتن وظیفه کمیته تحریم، همان طور که در «پیوست دوم» قطعنامه ۲۲۳۱ به صراحت بیان شده، وظیفه تأیید و اعطای مجوز راجع به اقدامات ذکر شده بر عهده شورای امنیت قرار

1. SC/RES/2231, 2015: Annex 4, para.6, 5.

2. SC/RES/1737, 2006: 9, 18(d), 13 (a), (b), 13 (c), 15 (a,b); S/RES/1803, 2008:6,7; SC/RES/1747, 2007: 4; SC/RES/1929, 2010:11.

3. Adoption Day (روز پذیرش یا قبول توافق)، نود روز پس از تأیید این برجام توسط شورای امنیت سازمان ملل متحد، یا تاریخی قبل از آن که با رضایت متقابل اعضای برجام تعیین شود، خواهد بود که در آن، این برجام و تعهدات مندرج در این برجام عینیت دارد. از شروع این تاریخ، اعضای برجام فراهم آوردن ترتیبات و تمهیدات لازم برای اجرای تعهدات خود، بر وفق برجام را آغاز می‌کنند.

گرفته است.^۱

۳-۳. افزودن به لیست

علاوه بر اسامی که خود شورای امنیت به لیست تحریم می‌تواند اضافه کند؛ یکی از اختیارات کمیته‌های تحریم، اضافه کردن اسامی اشخاص و نهادهایی به لیست تحریم است که یا خود آنها را تشخیص می‌دهد یا کشورها به کمیته پیشنهاد می‌کنند که مستلزم ارائه دلایل مربوطه است و نکته مهم این که نام کشور و دلایل وی می‌تواند محرمانه بماند. طرفین برجام ملزم شده‌اند تا انجام اموری که در اجرای آن خلل وارد می‌کند و با روح و هدف برجام مغایرت دارد، خودداری کنند. بدیهی است که یکی از مهم‌ترین موضوعات مورد بحث بین ایران و گروه ۵+۱ تحریم‌ها بود، بارزترین تعهد اعضا عدم تصویب تحریم‌های جدید است. این تعهد نه تنها نسبت به تحریم‌های یکجانبه که توسط هر کشور امکان اعمال دارد، بلکه تحریم‌های شورای امنیت را نیز شامل می‌شود. لذا اعضای دائم ملزم‌اند تا با استفاده از «حق وتو» مانع اعمال این تحریم‌ها شوند.^۲ بنابراین، آنچه از این عبارات مستفاد می‌شود آن است که دیگر انجام چنین وظیفه‌ای برای کمیته ۱۷۳۷ قابل تصور نیست.

همچنان تا روز انتقال محدودیت‌هایی وجود دارد که اقدامات دولت‌ها در آن موارد منوط به کسب مجوز از شورای امنیت است؛ چرا که با پایان یافتن تحریم‌ها هم‌زمان با «روز اجرا» کمیته تحریم ۱۷۳۷ وجود خارجی ندارد؛ و مادامی که محدودیتی باشد، خلاف آن عمل کردن نقض محسوب شده و مستحق واکنش از سوی رکن ناظر است؛ بنابراین این رکن (شورای امنیت) بر این محدودیت‌ها، صلاحیت تصمیم‌گیری راجع به موارد نقض را بر عهده دارد. این امکان برای شورای امنیت فراهم شده تا اسامی جدیدی را به لیست تحریم مالی در مواردی اضافه کنند، از جمله: آنهایی که در فعالیت‌های حساس اشاعه هسته‌ای مغایر با تعهدات ایران، بر وفق برجام یا در توسعه سیستم‌های پرتاب تسلیحات هسته‌ای از جمله؛ از طریق مشارکت در خرید اقلام، کالاهای، تجهیزات، مواد و فناوری‌های ممنوعه‌ی تصریح شده در این بیانیه دخیل بودند یا این که مستقیم ارتباط داشته یا کمک کرده‌اند؛ آنهایی که به افراد یا موجودیت‌های تحریم کمک کرده تا برجام را دور بزنند یا مغایر با آن عمل کنند؛ آنهایی که از طریق روش‌های غیرقانونی در مالکیت یا تحت کنترل افراد یا موجودیت‌های تحریم قرار دارند.^۳

1. SC/RES/2231, 2015: Annex B: Statement: 6.d-f.

2. JCPOA, 2015: 26, 27, 28.

3. JCPOA, 2015: 6(c).

۳-۴. خروج از لیست

برای اسامی مندرج، در لیست تحریم این امکان فراهم شده تا با ارائه درخواست از کمیته و تأیید این رکن، از لیست تحریم خارج شوند؛ اما فرآیند خروج از لیست، ساده نیست. نخست آنکه خود این اشخاص نمی‌توانند مستقیم درخواست‌شان را به کمیته ارائه دهند بلکه از طریق دولت متبوع‌شان این کار را انجام می‌دهند. دوم آنکه هیچ امکان دفاعی برای آنها تعین نشده و یا حتی امکان آگاهی، از دلایل ورود به لیست تحریم وجود ندارد. معمولاً بررسی درخواست مزبور، ممکن است چندین ماه یا سال به طول انجامد. به منظور شفاف‌سازی بیشتر در این باره، تأسیس نهاد Focal Point (دفتر تماس) پیشنهاد شد.^۱

پس از تأسیس نهاد دفتر تماس،^۲ خواهان حذف از لیست (شخص، گروه یا نهاد موجود در لیست) باید درخواستش را به این رکن تحویل دهد تا پس از بررسی‌های اولیه در این نهاد، به کمیته تحریم مربوطه ارسال شود که کمیته ۱۷۳۷ نیز یکی از آن کمیته‌هایی است که با این نهاد در این زمینه رابطه دارد. پس از قرار گرفتن درخواست در دستور کار، کمیته بحث روی موضوع را آغاز می‌کند تا اعضا به توافق برسند؛ اما اگر بعد از یک ماه هیچ پیشنهادی برای حذف از لیست توسط اعضا ارائه نشود، پیشنهاد رد شده است،^۳ کمیته رد یا پذیرش درخواست را به دفتر تماس برای اطلاع‌رسانی به خواهان ارجاع می‌دهد.^۴ سوالی که در این باره مطرح می‌شود آن است که: آیا با وجود لغو تحریم‌ها همچنان که شورای امنیت متذکر شد، دیگر نیازی به درخواست حذف از لیست وجود دارد؟

به موجب بیانیه منضم به قطعنامه ۲۲۳۱ (۲۰۱۵) کلیه دولت‌ها موظفند تا مدت هشت سال بعد؛ از روز پذیرش یا زمان ارائه نتیجه‌گیری گسترده^۵ آژانس از فعالیت هسته‌ای ایران (هر کدام زودتر باشد)، وجوه و سایر دارایی‌های مالی، منابع اقتصادی که در روز قبول برجام، در قلمرو آنها بوده و نیز وجوه و دارایی‌هایی که بعد از آن به قلمروشان وارد شده و مالکیت یا کنترل آن دست افرادی است که در لیست تحریم که توسط کمیته ۱۷۳۷ تعیین شده قرار دارد، مسدود کنند؛ به استثنای آنهایی که در آینده توسط شورای امنیت از فهرست خارج می‌شود.^۶ زیرا به جز اسامی که در الحاقیه شماره یک پیوست دوم قطع‌نامه ۲۲۳۱ مشخص شده؛ سایر اسامی تا «روز انتقال» در لیست تحریم باقی می‌مانند؛ اما از آن جهت که با لغو قطع‌نامه‌های تحریم، این

1. A/RES/60/288, 2006; S/PRST/2006/28, 2006: 5.

2. S/RES/1730, 2006: 1.

3. S/RES/1730, 2006: 6(c).

4. S/RES/1730, 2006: 7.

5. Broader Conclusion.

6. JCPOA, 2015: Annex B.

کمیته به صورت خودکار از بین می‌رود، اسامی که همچنان در لیست تحریم وجود دارند بنا بر پیوست دوم قطعنامه ۲۲۳۱ درخواست‌شان را مستقیم، به شورای امنیت داده و شورا در این زمینه تصمیم‌گیری می‌کند.

۴. نتیجه‌گیری

همان‌طور که به درستی در کنفرانس شمال- جنوب برای همکاری اقتصادی بین‌المللی، اعلام شد، تنها از طریق گفتگو و مذاکره بر سر مسائل مربوط به انرژی، مواد اولیه و سایر مسائل مربوط به توسعه می‌توان مشکلات و بحران‌های موجود را حل کرد (فلسفی، ۱۳۹۱: ۱۹۴ به نقل از Plantey, 1980: 18). مذاکرات ایران با گروه ۵+۱ نه تنها از نظر سیاسی اهمیت دارد، بلکه منجر به تغییری بنیادین در بررسی موضوع هسته‌ای ایران در شورای امنیت می‌شود و یکی از این تغییرات، می‌تواند جایگزین کمیته تحریم ۱۷۳۷ با کمیسیون مشترک باشد. این تغییر هرچند استثنائی، دستاورد مهمی برای ایران محسوب می‌شود از آن جهت که برخلاف رویه محرمانه کمیته تحریم ۱۷۳۷، در این سازوکار دیگر مسئله‌ای حداقل نسبت به دولت ایران نمی‌تواند مخفی بماند. مهم‌تر آنکه در کلیه مسائل، ایران از حق رأی برابری با سایر اعضا برخوردار است که این امر می‌تواند تأثیر به‌سزایی بر سرنوشت اقدامات و تصمیمات آتی این رکن ایفا کند.

پایان تحریم‌های شورای امنیت در موضوعی خاص همراه بوده که با پایان حیات کمیته تحریم مربوطه‌اش، حتی اگر تحریم علیه کشور هدف، همچنان ادامه داشته باشد. نمونه بارز این بیان: کمیته‌های تحریم، راجع به کشور لیبیا است که تا کنون سه کمیته تحریم نسبت به این کشور ایجاد شده، پایان کار هر کمیته هم‌زمان با آغاز کار کمیته بعدی بوده است. به بیانی واضح‌تر، شورای امنیت با صدور قطع‌نامه‌ای به کار کمیته قبل پایان می‌بخشد و در همان قطع‌نامه، تأسیس کمیته جدیدی را نیز اعلام می‌کند؛ با تغییر رژیم تحریم، کمیته نیز عوض می‌شود (تغییر تحریم‌ها نسبت به این کشور، به دلیل تغییر اوضاع و احوال در آن بود).^۱ در عین حال، شورای امنیت در تمامی موارد به پایان کار و حیات کمیته‌های تحریم صریح اشاره‌ای نکرده و حتی بدون صدور قطع‌نامه‌ای، رژیم تحریم را لغو کرده که در نتیجه آن به صورت خودکار کمیته تحریم مربوطه‌اش نیز از بین رفته باشد؛ نمونه بارز آن، کمیته تحریم ۱۲۹۸

۱. کمیته ۹۸۵ (۱۳ آوریل ۱۹۹۵) با صدور قطعنامه ۱۳۴۳ (۷ مارس ۲۰۰۱) لغو شد و کمیته‌ای بر اساس همین قطعنامه (کمیته ۱۳۴۳) ایجاد شد که با صدور قطعنامه ۱۵۲۱ (۲۲ دسامبر ۲۰۰۳) حیاتش خاتمه یافت و در همین قطع‌نامه تأسیس کمیته تحریم دیگری پیش‌بینی شده بود. کمیته ۱۵۲۱ همچنان به حیات خود ادامه می‌دهد.

(اریتره و اتیوپی) است که پس از توافق آتش بس دو کشور مذکور، شورای امنیت با صدور بیانیه‌ای، تحریم‌ها را لغو کرد و به طور خودکار کمیته تحریم ۱۲۹۸ حذف شد.^۱

در مورد کمیته تحریم ۱۷۳۷ نیز این چنین است. شورای امنیت صراحتاً اشاره‌ای برای پایان دادن به کار کمیته نداشته است، اما بدیهی است با لغو تحریم‌ها حیات کمیته، بی‌معنا است. علاوه بر این، انتقال وظایف کمیته به کمیسیون و پیش‌بینی کارگروه‌هایی که وظایف کمیته را دنبال می‌کنند، می‌تواند تأکیدی بر پایان کار کمیته تحریم ۱۷۳۷ باشد. رئیس دوره‌ای کمیته؛ در نشست تصویب قطع‌نامه ۲۲۳۱، تمایلش را برای پایان کار کمیته را بیان می‌کند و اذعان می‌دارد کمیته ۱۷۳۷ باید از بین برود تا صلح و امنیت آینده استقرار یابد.^۲

کمیسیون مشترک برجام در سطحی پایین‌تر از شورا قرار دارد چرا که کلیه اقدامات کمیسیون باید به تأیید شورا برسد و کمیسیون موظف به ارائه گزارش‌دهی به شورا است و این خود شورای امنیت است که اصالتاً وظیفه انجام اقدامات مذکور از جمله ورود و خروج به لیست تحریم را بر عهده دارد که در بیانیه منضم به قطعنامه ۲۲۳۱ نیز این چنین پیش‌بینی شده است. به علاوه، موازی کاری کمیته و کمیسیون انجام تعهدات؛ دولت‌ها را با مشکل مواجه می‌کند؛ بنابراین یکی از آنها باید حذف شود که با توجه به لغو تحریم‌ها هم‌زمان با «روز اجرا» اولویت حذف در این باره با کمیته تحریم است.

در نهایت، در صورت اعاده تحریم‌ها طبق سازوکار پیش‌بینی شده در قطعنامه ۲۲۳۱، کمیته تحریم نیز به صورت خودکار، حیات دوباره‌اش را آغاز می‌کند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

الف) فارسی

کتاب

- موسی زاده، رضا، (۱۳۸۹)، *حقوق سازمان‌های بین‌المللی: حقوق شورای امنیت*، چاپ اول، تهران: میزان.
- فلسفی، هدایت الله، (۱۳۹۱)، *حقوق بین‌الملل معاهدات*، ویراست سوم، تهران: فرهنگ نشر نو.

ب) انگلیسی

Books

- De Wet, Erika, (2004), *The Chapter VII Powers of the United Nations Security Council*, Hart Publishing, UK.
- Farrell, Jeremy Matam, (2005), *United Nations Sanctions and the Rule of Law*, Cambridge University Press.
- Genser, Jared and Kate Barth, (2014), Targeted Sanctions and Due Process of Law, in, Jared Genser (ed), *The United Nations Security Council in the Age of Human Rights*, Cambridge University Press.
- Tzanakopoulos, Antonios, (2011), *Disobeying the Security Council: Countermeasures Against Wrongful Sanctions*, Oxford University Press.

Articles

- Ryan, Astrid Forberg, (2014), "Sanction Implementation and the UN Security Council: The Case for Greater Transparency", *Columbia International Affairs Online*, 2014, at: www.ciaonet.org

Document

- A/RES/60/288(20September 2006).
- Civil and Political Covenant (1966).
- Human right Declaration (1948).
- Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA) (14 July 2015).
- S/2006/997.
- S/2015/550 (20 July 2015).
- S/PRST/2001/14 (15 May 2001).
- S/PRST/2006/28 (22 Jun 2006).
- S/PV.7488 (15 July 2015).
- S/RES/1730 (19 December 2006).
- S/RES/1803 (3 March 2008).
- S/RES/2049 (7 June 2012).
- S/RES/2105 (5 June 2013).
- S/RES/2159 (9 June 2014).

- S/RES/2224 (9 June 2015).
- S/RES/2231 (20 July 2015).
- SC/RES/1132 (8 October 1998).
- SC/RES/1343 (7 March 2001).
- SC/RES/1521(22 December 2003).
- SC/RES/1737 (27 December 2006).
- SC/RES/1747 (24 March 2007).
- SC/RES/1929 (9 June 2010).
- SC/RES/1940 (29 September 2010).
- SC/RES/1984 (9 June 2011).
- SC/RES/958 (13 April 1995).
- Report of the Special Rapporteur on the Promotion and Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms While Countering Terrorism, Martin Scheinin, UN Doc. A/HRC/16/51, 22 December 2010.

Website

- http://www.un.org/en/sc/repertoire/subsidiary_organ/sanctions_and_other_committees.shtml.
- <https://www.globalpolicy.org/component/content/article/202/41761.html>.
- <http://www.un.org/sc/committees/>.
- <http://www.un.org/sc/committees/1737/panelexperts.shtml>.
- www.securitycouncilreport.org.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی